

שיעור ו: י"ח טריפות ו"הלכה למשה מסיני" (חלק א)

Session #6: The Canonical List of Terefot and "Halakhah leMoshe miSinai" (part 1)

(1) שמות כב, ל

וְאִנִּישֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיוּ לִי וּבִשְׂדֵה בְּשָׂדֶה **טֶרֶפָה** לֹא תֹאכְלוּ לִפְלֹב תִּשְׁלַכְוּ אֹתוֹ:

(2) משנה כתב יד קאופמן חולין פרק ג

- א. אלו טריפות בבמהמה: נקובת הושט, ופסוקת הגרגרת, נקב קרום שלמח, נקב הלב לבית חללו, נפסק חוט שלשזרה, נטלה הכבד ולא נשתיר ממנה כלום, הריאה שנקבה, או שחסרה. רבי שמעון אומר: עד שתנקב לבית הסיפונות.
- ב. נקבה הקבה, נקבה המרה, נקבו הדקים, הכרס הפנימית שנקבה, או שנקרע רב החיצונה. רבי יהודה אומר: בגדולה טפח, ובקטנה רבה.
- ג. המסס ובית הכוסות שנקבו לחוץ. נפלה מן הגג ונשתברו רב צלעותיה, ודרוסת הזאב. רבי יהודה אומר: דרוסת הזאב, בדקה, ודרוסת הארי, בגסה. דרוסת הנץ, בעוף הדק, ודרוסת הגז, בעוף הגס. זה הכלל, כל שאין כמוה חיה, טרפה.

(3) ויקרא יא, מז

לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר וּבֵין הַחַיָּה הַנֹּאכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֹאכַל:

(4) חולין מב ע"א

תנא דבי רבי ישמעאל: בין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל
אלו שמונה עשרה טריפות שנאמרו למשה מסיני

(5) רמב"ם שחיטה ה' א-ג

- א. כבר ביארנו בהלכות איסורי מאכלות, שהטריפה האמורה בתורה היא הנוטה למות, ולא נאמר טריפה אלא שדיבר הכתוב בהווה, כגון שטרפה ארי וכיוצא בו ושברה ועדיין לא מתה.
- ב. ויש שם חללים אחרים שאם יארעו לה תיחשב טריפה, והן הלכה למשה מסיני. ושמונה מיני טריפות נאמרו לו למשה בסיני, ואלו הן, דרוסה, נקובה, חסירה, נטולה, פסוקה, קרועה, נפולה, ושבורה:
- ג. אף על פי שכולן הלכה, הואיל ואין לה בפירוש בתורה אלא דרוסה, החמירו בה, וכל ספק שיסתפק בדרוסה, אסור, ושאר שבעה מיני טריפות יש בהן ספיקות מותרין, כמו שיתבאר:

(6) ויקרא ז, יב

אִם עַל-תּוֹדָה יִקְרִיבוּ וְהִקְרִיבוּ עַל-זֶבַח הַתּוֹדָה חֲלוֹת מִצּוֹת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וְרִקְיֵקִי מִצּוֹת מִשְׁחִים בַּשֶּׁמֶן וְסֹלֶת מִרְבֶּכֶת חֲלֹת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן:

(7) ספרא צו פרשה ה

והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחי בשמן, מה תלמוד לומר בשמן בשמן שני פעמים, אמר רבי עקיבא אילו נאמר בשמן אחד, הייתי אומר הרי היא ככל המנחות ללוג, כשהוא אומר בשמן ריבה ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט. (ה) מיעטו לחצי לוג יכול ישליש לחצי לוג שלשת מינים לחלות ולרקיקים ולרבוכה תלמוד לומר סולת מורבכת חלות בלולות בשמן ריבה ואין ריבוי אחר מיעוט אלא לרבות. (ו) כיצד הוא עושה נותן רביעית לרבוכה ורביעית לשני מינים מחצה לחלות ומחצה לרקיקין, רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון מושח את הרקיקי' כמין כי ומחזיר את השאר לחלות אמר לו רבי אלעזר בן עזריה לרבי עקיבא אפילו אתה אומר כל היום כולו בשמן למעט בשמן לרבות איני שומע לך אלא חצי לוג שמן לתודה ורביעית שמן לנזיר ואחד עשר יום שבין נידה לנידה הלכה למשה מסיני.

(8) משנה כתב יד קאופמן פאה פרק ב

(ה) הזורע את שדהו מין אחד, אף על פי שהוא עושה שתי גרנות, נותן פיאָה אחת. זרעה שני מינים, אף על פי שהוא עושה גורן אחת, נותן שתי פיאָות. הזורע את שדהו שני מיני חיטים, [אם] עשאן גורן אחת, נותן פיאָה אחת; שתי גרנות, נותן שתי פיאָות. מעשה שזרע ר' שמעון איש המצפה לפני רבן גמליאל, [ועלו] ללשכת הגזית [ושאלו]. אמר נחום הליבֵלר: מקובל אני מרבי מיישא, ש(י)קני[בל מאבא, שקיבל מן [ה]זוגות, שקיבלו מן הנביאים, הלכה למשה מסיני: הזורע את שדהו שני מיני חיטים, [אם] עשאן גורן אחת, נותן פיאָה אחת; שתי גרנות, נותן שתי פיאָות.

(9) משנה כתב יד קאופמן עדיות ח:ז

אמ' ר' יהושע: מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי, ששמע מרבו, ורבו מרבו, הלכה למשה מסיני, שאין אליהו בא לטמא ולטהר, לרחק ולקרב, אלא לרחק את המקורבין בזרוע, ולקרב המרוחקין בזרוע. משפחת בית צריפה היתה בעבר הירדן, וריחקה בין ציון בזרוע, ועוד אחרת היתה שם, וקרבה בין ציון בזרוע. כגון אלו אליהו בא לטמא ולטהר, לרחק ולקרב. ר' יהודה אומ': לקרב, אבל לא לרחק. ר' שמעון אומ': להשוות את המחלקות. וחכמ' אומ': לא לרחק ולא לקרב, אלא לעשות שלום בעולם, שנ': הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו' והשיב לב אבות על בנים, ולב בנים על אבותם.

(10) משנה כתב יד קאופמן ידיים ד:י-יא

(י) וּכְשָׁבָא רַבִּי יוֹסֵה בֶן דְּרִמְסִיקִית אֶצֶל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לָלוּד, אָמַר לוֹ: מַה חֲדוּשׁ הָיָה לָכֶם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הַיּוֹם? אָמַר לוֹ: נִמְנוּ וְנִמְרוּ, עֲמוֹן וּמוֹאָב מַעֲשֵׂר עֲנִי בְּשִׁבְעִית.

(יא) בָּכָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְאָמַר: סוּד יִירָאָיו וּבְרִיתוֹ לַהֲדוּיָעָם, צָא וְאָמַר לָהֶן: אַל תַּחֲוֹשׁוּ לַמִּנִּינְכֶם! מִקְבֵּל אֲנִי מֵרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זָכִי, שֶׁשָּׁמַע מֵרַבּוֹ, וְרַבּוֹ מֵרַבּוֹ, הֵלְכָה לַמֶּשֶׁה מְסִינִי, שֶׁעֲמוֹן וּמוֹאָב מַעֲשֵׂר עֲנִי בְּשִׁבְעִית."

(11) תוספתא סוכה ג:א

...לפי שאין ביתסין מודין שחבוט ערבה דוחה את השבת. ערבה הלכה למשה מסיני, אבא שאול או' מן התורה שנ' וערבי נחל, ערבה [ללולב. וערבה] למזבח...

(12) ירושלמי שביעית א:ה

משנה: עֶשֶׂר נְטִיעוֹת מְפוֹזְרוֹת לְתוֹךְ בֵּית סָאָה, חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלֵן עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. הֵיוּ עֲשׂוּיֹת שׁוֹרָה וּמוֹקְפוֹת עֵטְרָה, אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֶלָּא צוֹרְכֵן.
עֶשֶׂר נְטִיעוֹת כּוֹל'. רַבִּי זְעִירָא רַבִּי לֹא רַבִּי יִסָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: עֲרֵבָה הֵלְכָה לַמֶּשֶׁה מְסִינִי. וְדִלָּא כְּאַבָּא שְׁאוּל, דְּאַבָּא שְׁאוּל אָמַר: עֲרֵבָה דְּבַר תּוֹרָה: וְעֲרֵבִי נַחֵל – שְׁתֵּים, חֵד עֲרֵבָה לְלוּלָב וְעֲרֵבָה לַמִּקְדָּשׁ. רַבִּי בָּא רַבִּי חִינְיָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: עֲרֵבָה וְנִיסוּף הַמִּים הֵלְכָה לַמֶּשֶׁה מְסִינִי. וְדִלָּא כְּרַבִּי עֲקִיבָה, דְּרַבִּי עֲקִיבָה אָמַר: נִיסוּף הַמִּים דְּבַר תּוֹרָה: בְּשִׁינִי וְנִסְכֵּיהֶם, בְּשִׁישִׁי וְנִסְכֵּיהֶם, בְּשִׁבְעִי כְּמִשְׁפָּטָם – מִ"ם יו"ד מִ"ם מִים. רַבִּי חִינְיָא בְּרַ אַבָּא בְּעָא קוּמִי רַבִּי יוֹחָנָן: וְעַכְשִׁיו לָמָּה הֵן חוֹרְשִׁין בְּזַקִּינוֹת? אָמַר לֵיהּ: בְּשַׁעָה שְׁנִיתָנָה הֵלְכָה נִיתָנָה שְׁאָם בְּקִשׁוֹ לַחֲרוּשׁ יַחֲרוּשׁוֹ.
רַבִּי בָּא בְּרַ זְבָדִי בְּשֵׁם רַבִּי חוֹנִיָּה דְּבִקְעַת חוּרְן: עֲרֵבָה וְנִיסוּף הַמִּים וְעֶשֶׂר נְטִיעוֹת מִיִּסּוּד הַנְּבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים הֵם. מַה וּפְלִיג? רַבִּי יוֹסִי בִּי רַבִּי בּוֹן בְּשֵׁם לּוֹי: כָּךְ הִיתָה הֵלְכָה בְּיָדָם וּשְׁכָחוּהָ, וְעַמְדוֹ הַשָּׁנִיִּים וְהַסְכִּימוּ עַל דַּעַת הָרִאשׁוֹנִים.

(13) בבלי סוכה לד ע"ב

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: עֶשֶׂר נְטִיעוֹת עֲרֵבָה וְנִיסוּף הַמִּים, הֵלְכָה לַמֶּשֶׁה מְסִינִי.

(14) ירושלמי פאה א:א

תנא רבי יסא קומי רבי יוחנן: ראייה כל שהוא, חכמים הן שאמרו: מַעָה כֶּסֶף שְׁתֵּי כֶּסֶף. אָמַר לֵיהּ: וַיֵּשׁ כֵּן זֶו? אָמַר רַבִּי יוֹנָה: וְכָל הַשִּׁיעוּרִין לֹא חֲכָמִים הֵן שֶׁנִּתְּנוּ? כְּזִית מִן הַמֶּת, וְכִזִּית מִן הַנְּבִילָה, וְכַעֲדָשָׁה מִן הַשָּׂרֵץ. לֹא אֶתִּיָּא מִשְׁאוּל אֶלָּא כְּהֵדָא דְּתַנִּי רַבִּי הוֹשַׁעְיָא: לֹא יֵרָאוּ פְּנֵי רִיקָם – אֶפִּילוּ כָּל שֶׁהוּא. חֲכָמִים הֵן שֶׁאֲמָרוּ: מַעָה כֶּסֶף שְׁתֵּי כֶּסֶף. וְקִשְׂיָא מִן דּוּ סִמְךָ לְדְּבַר תּוֹרָה הוּא... [הוא אמר חכמים הן שאמרו מַעָה כֶּסֶף שְׁתֵּי כֶּסֶף]. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בִּי רַבִּי בּוֹן: רַבִּי יוֹחָנָן כְּדַעְתִּיהָ, דְּרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: כָּל הַשִּׁיעוּרִין הֵלְכָה לַמֶּשֶׁה מְסִינִי דּוּ אָמַר.

(15) משנה כתב יד קאופמן ערלה ג:ט

החדש אסור מן התורה בכל מקום, והערלה הלכה, והכלאים מדיברי סופרים.

(16) ירושלמי ערלה ג:ז

והערלה הלכה. שמואל אמר: כהילכות המדינה. רבי יוחנן אמר: הלכה למשה מסיני. רבי יסא בעא קומי רבי יוחנן: הלכה למשה מסיני ואת אמר הכין? אמר: בשעה שניתנה הלכה לך ניתנה. אמר אילולא סלקת לארץ דישראל אלא לשמוע דבר זה, דיי.

(17) ירושלמי מגילה א:ט

כל האותות הכפולים באלף בית כותב את הראשונים בתחילת התיבה ובאמצע התיבה, ואת האחרונים בסופה. ואם שינה – פסל. משם רבי מתיה בן חרש אמרו: מ'נ'צ'פ'ך' הלכה למשה מסיני.

(18) ירושלמי מגילה ד:ט

תנה רבי יוסי בן ביבי: תפילין מרובעות [שחורות] הלכה למשה מסיני.

(19) שבת כח ע"ב

ואלא הא דתני רב יוסף: לא הוכשרו במלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד – למאי הלכתא? לתפילין. תפילין בהדיא כתיב בהו: למען תהיה תורת ה' בפיה? אלא, לעורן. והאמר אבוי: שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני? אלא, לכורכן בשערן ולתופרן בגידן. הא נמי הלכה למשה מסיני הוא, דתנא: "תפילין מרובעות – הלכה למשה מסיני, נכרכות בשערן ונתפרות בגידן"? אלא, לרצועות. והאמר רבי יצחק: רצועות שחורות הלכה למשה מסיני? נהי דגמירי שחורות, טהורות מי גמירי?

(20) שבת סב ע"א

ותנא הנכנס לבית הכסא חולץ תפילין ברחוק ארבע אמות ונכנס.

התם משום שי"ן דאמר אבוי שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני

ואמר אבוי דלית של תפילין הלכה למשה מסיני

ואמר אבוי יו"ד של תפילין הלכה למשה מסיני.

(21) עירובין ד'ע"א-ע"ב

אמר רבי חייא בר אשי אמר רב **שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני**.

שיעורין דאורייתא הוא דכתיב ארץ חטטה ושעורה וגו' ואמר רב חנן כל הפסוק הזה לשיעורין נאמר...
...ותיסבא שיעורין מיכתב כתיבי אלא **הלכתא ניהו ואסמכניהו רבנן אקראי**.

(22) שם

חציצין דאורייתא ניהו דכתיב... כי איצטריך הילכתא לשערו וכדרבה בר רב הונא דאמר רבה בר רב הונא נמא אחת קשורה חוצצת שלש אינן חוצצות שתים איני יודע.
שערו נמי דאורייתא הוא דתנא ורחץ את כל בשרו את הטפל לבשרו וזהו שער.
כי אתאי הילכתא לרובו ולמיעוטו ולמקפיד ולשאין מקפיד וכדרבי יצחק.
דאמר רבי יצחק דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ ושאינו מקפיד עליו אינו חוצץ וגזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד ועל מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד.
ולגזור נמי על מיעוטו שאינו מקפיד משום מיעוטו המקפיד אי נמי משום רובו שאינו מקפיד.
היא גופה גזירה ואנן ניקום וניגזור גזירה לגזירה.
מחיצות דאורייתא ניהו.

דאמר מר ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה.
לא צריכא לרבי יהודה דאמר אמת בגין באמה בת ששה אמת כלים באמה בת חמשה.
ולרבי מאיר דאמר כל האמות היו בבינונית מאי איכא למימר.
לרבי מאיר כי אתאי הילכתא לגוד וללבוד ולדופן עקומה.

(23) פסחים ק"ב

כי אתא רב דימי אמר: **שתי ביצים, ושתי אגוזין, שתי קישואין, ודבר אחר, הלכה למשה מסיני**.
ומסתפקא להו לרבנן מאי ניהו "דבר אחר", וגזור רבנן בכולהו זוגי משום דבר אחר.

(24) רשב"ם פסחים ק"י:

הלכה למשה מסיני – דמזקי

(25) יומא פ"ב

תנא נמי הכי **שיעורין של עונשין הלכה למשה מסיני** אחרים אומרים בית דינו של יעבץ תיקנום
והכתיב אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה אלא שכחום וחזרו ויסדום.

(26) סוכה מד ע"ב

אמר ליה אב"י לרבא מאי שנא לולב דעבדינן ליה שבועה זכר למקדש ומאי שנא ערבה דלא עבדינן לה שבועה זכר למקדש אמר ליה הואיל ואדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אמר ליה ההוא משום לולב הוא דקא עביד ליה וכי תימא דקא מגבה ליה והדר מגבה ליה והא מעשים בכל יום דלא קא עבדינן הכי.

אמר רב זביד משמיה דרבא לולב דאורייתא עבדינן שבועה זכר למקדש ערבה דרבנן לא עבדינן לה שבועה זכר למקדש.

למאן אילימא לאבא שאול האמר ערבי נחל כתיב שתים אחת ללולב ואחת למקדש אי לרבנן הלכתא גמירי לה דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת בית חורטן **עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני**.

(27) מוילה יט ע"ב

ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן **שיר התפארה הלכה למשה מסיני** ומחו לה אמוחא ולא אמרו אלא כדי שלא יקרע.

(28) רש"י שם

ומחו לה אמוחא – לאחר שאמרה הכה על מוחה כלומר חזר וסתר ואמר לאו הלכה למשה מסיני הוא אלא חכמים אמרו.

(29) נדרים לו ע"ב

אמר רבי יצחק

מקרא סופרים ועיטור סופרים וקריין ולא כתיבין וכתבין ולא קריין הלכה למשה מסיני.

(30) ר"ן נדרים ל"ז:

אמר רבי יצחק מקרא סופרים – הקריאה שמסרו לנו הראשונים שנקראו סופרים. ועטור סופרים – תיבות יתירות שנכתבו ליפות הלשון ונקראות עטור לפי שהן מעטרין את הלשון. קריין ולא כתיבין – תיבות הנקראות ולא נכתבות. כתיבין ולא קריין – שנכתבות ואינן נקראות. הלכה למשה מסיני – כך קבל משה בסיני ומסר לישראל.

(31) עבודה זרה לו ע"ב

ישראל הבא על הגויה הלכה למשה מסיני

(32) משנה כתב יד קאופמן שבת א:ו-ז

ו. לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה, שמא ישכח ויצא; ולא הליבֵלר בקולמוסו. ולא יפלא את פליו, ולא יקרא לאור הנר. **באמת** החזן רואה מאיכן התינוקות קורין, אבל הוא לא יקרא.

כיוצא בו, לא יאכל הזב עם הזבה, מפני הרגל עבירה. ז. אילו מהלכות שאמרו בעליית חנינה בן חזקיה בן גרון, שעלו לבקרו. נימנו ורבו בית שמי על בית הילל. שמונה עשר דבר גזרו בו ביום.

(33) ירושלמי כלאים ב:א

ותני עלה: כגון שלשת קבין וארבעת קבין. הא קביים אחד מעשרים וארבע. באמת אמר רבי לעזר: כל מקום ששנו באמת, הלכה למשה מסיני.

(34) ר' עובדיה מברטנורא תרומות ב:א

באמת אמרו. כל היכא דתנינן באמת אמרו כאלו היא הלכה למשה מסיני, אבל לאו דוקא הלכה למשה מסיני,

שהרי בפרק קמא דשבט שנינו באמת אמרו החזן רואה היכן התינוקות קורין, ומדרבנן היא:

(35) רמב"ם הקדמה לפירוש המשנה

והנני מסדיר לך כאן רוב הדינים שאמרו בהם הלכה למשה מסיני, ואולי כולם...
...החזן רואה מהיכן התינוקות קורין הלכה למשה מסיני...

(36) מנחות כט ע"ב

אמר רב יהודה אמר רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקדוש ברוך הוא שיושב וקושר כתרים לאותיות אמר לפניו רבונו של עולם מי מעבב על ידך אמר לו אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. אמר לפניו רבונו של עולם הראהו לי אמר לו חזור לאחורך הלך וישב בסוף שמונה שורות ולא היה יודע מה הן אומרים תשש כחו כיון שהגיע לדבר אחד אמרו לו תלמידיו רבי מנין לך אמר להן הלכה למשה מסיני נתישבה דעתו.